

רפת החלב בשנת תשל"ה וציפיות לקראת השנה הקרובה

סיכום שנת תשל"ה

הישגים מקצועיים

אין ספק שניתן להצביע על הישגים מקצועיים לא מעטים ועל המשך ההתקדמות.

הישגים כלליים — נמשכה העליה בייצור חלב (כ-14%). זו קשורה בהגדלת העדר, אך היתה מלווה גם בעליה בתנובה הממוצעת לפרה. הפרות בעדרי הבקר לחלב ברמת הגולן וביישובים החד-שים בערבה ובראשי-צורים המליטו, מניבות חלב, והעגלות הקנדיות, שיובאו, מוכיחות את עצמן הן במראה והן בתנובה.

בהזנה — אפשר להצביע על הניסיון המוצלח של הזנה במנה כולית בבארות-יצחק, על ההשפעה החיובית של עיתוי נכון של הגשת המנות, על הכנסת השימוש במי-גבינה ומי-כוהל וניצולם להזנה, על הניסיונות בשימוש בקש מעובד, הנערכים על-ידי מפעלי „גרנות" ומרכז וולקני, ועל המשך הניסויים בשימוש בזבל עופות ופסור-לות אחרות להזנה.

במיכון החליבה — הופעלו דגמים נוספים של רפתות חליבה בצורת קרוסלה, הופעלו מסירי גביעים ומנסים לחלוב בשיטת הפייפ-ליין.

טיפוח ופוריות — מבחני הפרים ממשיכים להצביע על התקדמות גנטית יפה, ופועלים לעד-כון מבחני הפרים וחידושם. אשר לפוריות — גם כאן חלה תזווה והוקמה ועדת פוריות ארצית, הכוללת את כל הגורמים העוסקים בנושא זה. ועדה זאת התחילה לפעול ונקווה שתצליח לקדם את בעיות הפוריות אצלנו.

ממשק — נערכו ונערכים ניסויים בהפעלת מאווררים ברפת. התוצאות הראשונות מראות, שניתן להשיג בעזרת המאווררים מספר יתרונות, כגון חסכון בקש לריפוד, שיפור התיאבון, עליה בתנובה ויתכן גם עליה בפוריות בחדשי הקיץ.

ביקורת חלב — לאחר פטירתו של א. מנס ז"ל חלה התארגנות מחודשת בביקורת חלב ב,

וכנראה שיופעלו מעבדות מרכזיות לבדיקות שומן. ביקורת החלב היא אחד הכלים החשובים לקידום הרפת המשפחתית, ונקווה, שעם התארגנותה מחדש היא תורחב ותופעל ברוב רובם של „משקי הפיתוח", ואל נכון תביא להעלאת התנובה ובעיקר להעלאת הרווחיות.

„משקי פיתוח" — ההישגים הכלל-ארציים ב„משקי הפיתוח" לא השיגו אמנם את התוצאות המקוות, הן בכמויות הכוללות והן בתנובה לפרה, אך על אף זאת חייבים לציין, שבמשקי „תכנית פרץ" הגיעו לעליית תנובה ממוצעת של 1,000 ק"ג חלב לפרה לשנה. הדבר מוכיח, כי בעזרת הדרכה צמודה, ובעיקר אם דואגים להספקת מזון כנדרש ומבצעים בירור נכון של הבקר, אפשר להגיע תוך זמן קצר יחסית (שנה) לתוצאות טובות ולהעלות את התנובה ובעיקר את הרווחיות.

ייצוא — ייצוא הבקר לחו"ל נמשך ונערכים ניסיונות לפיתוח שווקים חדשים. במסגרת זו הוחל בייצוא מבכירות לתורכיה. פיתוח ייצוא הבקר וטיפוחו חשובים ביותר וכדאיים מבחינה כלכלית למגדלים ולמדינה. חשיבות הייצוא עולה עתה עוד יותר, כי הוא יכול להוות פתרון טוב ורווחי לעודפי מבכירות, העלולים להוצר עם הפעלת המכסות לייצור חלב ועם מיתון הרחבת הרפת.

עדרי הבקר לבשר — גם כאן חלה התקדמות. העדרים גדלו, ובמיוחד אלה שברמת הגולן. הורחב השימוש בהזרעה מלאכותית ובזרמה של הגזעים האירופאיים. בעיקר חל שיפור במשקל הגמילה המגיע ל-200 ק"ג לעגל גמול.

סיכום כלכלי

מבחינה כלל-ארצית ומבחינה כלכלית סיכומי השנה שחלפה הם בעיתיים מאד.

בשר — התמורה עבור הבשר מהווה 40% מההכנסה ברפת החלב, ולכן היא חשובה מאד

החלב הצפויים גדולים מעודפי החלב הרזה, והצטברו מחסני חמאה, שהוזמנה בעבר כדי להבטיח את הצריכה המתוכננת (שלא הגיעו אליה).

בעיה דומה קיימת גם לגבי אבקת חלב, אשר בקשר אליה נוצר פרדוקס נוסף. אבקת החלב נקנתה במחירים הגבוהים מהמחירים הנוכחיים בשוק העולמי, בעוד שקיימים בארץ מחסנים של אבקת חלב, העולים למדינה ממון רב. זאת גם כאשר בעונות השיא בתנובת החלב מיבשים חלב המיוצר בארץ לאבקת-חלב. על אף הצטברות כמויות ניכרות ממשיכים ליבא אבקת חלב לתע-שיות מזון שונות (שוקולד, גלידה, תחליפי חלב ועוד), כי היא זולה מזו שניתן לקנות בארץ. עיוות נוסף הוא בעובדה, שמספר מחלבות (אמנם קטנות) מסוגלות ליצר גבינה מאבקת חלב בלבד ולמרות זאת ממשיכים להשתמש באבקת חלב למטרה זאת.

מחירי מזונות — מחירי המזון הגס מאמירים והולכים, בייחוד של השחת, שאף חלה הקטנה בשטחיה. דבר זה משפיע על תכנון ההזנה ובי-צועה, וחלה הקטנה בכמויות השחת המואבסות לבקר. צמצום האבסת המזון הגס נמשך והולך על אף ההמלצות המקצועיות להגברת השימוש בו. זאת בגלל הרווחיות הרבה של גידולים אחרים, כגון סלק סוכר וכותנה, הדוחקים את גידולי המספוא במשק השיתופי ובגלל הרחבת הרפתות במשק המשפחתי ללא הגדלה מתאימה של שטחי הקרקע וכמויות המים. התופעה נמשכת למרות קיומה של התודעה בדבר התלות בייבוא מזון מרוכז יקר העלול שוב לאזול מן השוק (לפי העתונות צפויים השנה שוב יבולים נמוכים בברית המועצות וזו מעונינת לקנות כמויות גדולות של גרגירים בארה"ב. חוששים על כן, שקניות אלה יגרמו שוב לעליה תלולה במחירי המספוא על אף היבולים הגבוהים הצפויים השנה בארה"ב).

מחקר — הצמצומים בתקציבי הממשלה פגעו במיוחד בתקציבי המחקר. למרות ההתיקרות לא חלה כמעט עליה בתקציבים אלה וכתוצאה מכך חלה האטה בביצוע מחקרים שוטפים. המחקר

לרווחיות הענף. בקשר לכך קיימות בעיות רבות: המחיר המובטח לק"ג בשר אינו מכסה את ההוצאות הריאליות. כתוצאה מכך נגרמים לחק-לאים הפסדים, ומגדלים רבים הפסיקו לפטם עגלים, ואלה הממשיכים אינם מקבלים תמורה נאותה. המצב קשה במיוחד בעדרי הבקר לבשר בהם התמורה עבור הבשר היא ההכנסה היחידה. לזה יש להוסיף, כי מתעוררות בעיות בשיווק העגלים והבקר האחר (נקבות), שאינם מוצאים בזמן לשחיטה. כתוצאה מכך נגרמים הפסדים נוספים לחקלאים וגם למשק המדינה בגלל המזון המתבזבז לחינם. לפחות לטווח קצר לא נראה פתרון בעין. מחירי הבשר הקפוא המיובא הם נמוכים, והבשר הטרי בשום אופן לא יכול להת-חרות בו ועוד פחות במחירי העופות. הפתרון היחידי להגדת הרווחיות הוא בהעלאת המחיר המובטח, כלומר בהגדלת התמיכה הממשלתית (הסובסידיות). זאת באם אין רוצים להכניס שינויים בסיסיים בנושא הזה.

ייצור חלב — ייצור החלב אמנם גדל, אולם ההתפתחות לא היתה בהתאם לתכנון והתמקדה בסקטור השיתופי בלבד, כאשר בסקטור המשפחתי לא חל גידול בייצור למרות המאמצים הרבים, שהושקעו בנושא זה.

יש להעיר, שהמצב הוא מעט יותר טוב מאשר נראה לכאורה. ב"משקי הפיתוח" חלה עליה בייצור בהתאם להגדלת מספר הראשים. לא היתה עליה בתנובה הממוצעת לפרה, כפי שקיוו, והגידול בייצור הצליח בקושי אך לאזן את הירידה בייצור של משקי חלב אחרים, אשר חיסלו או הקטינו רפתות, שלא נכללו בתכניות הפיתוח. לכך יש להוסיף, שהמדיניות הכלכלית החדשה וההקטנה במימדי העליה גרמו לכך, שלא חלה העליה הצפויה בצריכת החלב על-ידי האוכלוסייה, והצ-ריכה המוצעת לנפש אף קטנה. לאור זאת קיימת סכנה של הוצרות עודפי חלב, ולכן התעורר שוב צורך להפעיל מכסות לייצור חלב, כדי להבטיח את קליטת החלב של "משקי הפיתוח", כאשר אלה יגיעו להתפתחותם המלאה מבחינת גודל העדרים ומבחינת רמת התנובה. המצב למעשה הינו יותר קשה, מכיון שעודפי שומן

הושקעו מספיק משאבים במחקר. לא נוכל להמשיך ולהתקדם בלי להמשיך בפיתוח המחקר, ולכן חובה עלינו לדאוג לכך שיושקעו יותר אמצעים ויותר מאמצים בנושא זה.

הוא בבחינת „שלח לחמך על פני המים” ונדמה, שאין צורך להדגיש את חשיבותו. צמצום תקציבי המחקר אינו פוגע בנו מיד, אולם יורגש מהר מאד. כבר היום אנו סובלים מכך שבעבר לא

יעדי ענף הבקר בשנת תשל"ו

הדרושים לשם שיפור ההישגים המקצועיים ובעיקר לשם שיפור הרווחיות.

1.2.2. הבאת העדר לגודל הרצוי של 250—300 פרות חולבות (במסגרת התכנון הארצי).
1.2.3. עזרה בגיבוש צוותי העובדים ברפ"תות על-ידי הדרכה, ייוזם ישיבות צוות והשתתפות בהן, קורסים וימי עיון.

2. התאמת הייצור ברפתות הגדולות למסגרת התכנון הארצי תוך פגיעה מינימאלית ברווחיות הענף ובסיכויי התפתחותו בעתיד.

3. ייעול ההזנה והזולתה.

3.1. ניצול מירבי של חמרי לוואי של תעשיית המזון ושל שאריות גידולים בשדה (מי-גבינה, מי-כוהל, שאריות מגידולי ירקות ומפירות ועוד).

3.2. ניצול מירבי של המרעה הטבעי להזנה.
3.3. להמשיך בשילוב הדרגתי ומבוקר של מזונות „לא-קונבנציונליים” ותחליפים שונים במנות הבקר ובחינת דרכי השימוש בהם (זבל עופות, זבל בקר, תרכובות חנקן בלתי-חלבוניות ועוד).

3.4. הגברת השימוש במספוא משקי במשקים המסוגלים לייצרו בכמויות גדולות ובמחירים סבירים (דו-גידול וצורות אחרות של שילוב גידולי מספוא עם גידולים אחרים).

3.5. שיפור „משק ההזנה” ומניעת בזבז מזון תוך שמירה על כללי ההזנה הנכונים.

3.6. פיתוח שיטות חדישות של ממשק הזנה ובחינת התאמתן לצורות המשק השונות: עיתוי נכון של הארוחות, מנות כוליות, מזון כולל, תערובת עתירת אנרגיה, תרכיזי חלבון ומינרלים, שיטות שונות לטיפול במזון ועוד.

3.7. גיבוש המלצות לשיפור ההזנה בעדרים

נראה, שהשנה הבאה לא תהיה שנה קלה לענף, ובעיית הרווחיות תהיה הבעיה המרכזית. זו קשורה בהאטה בפיתוח הרפתות הגדולות, כתוצאה מהפעלת מכסות הייצור ומהצורך לקדם את „משקי הפיתוח” ולהביאם בהקדם האפשרי למלוא הפיתוח ולתנובה הרצויה. לא תהיה כל אפשרות להבטיח מכסות ייצור לתקופה ממושכת, ואם „משקי הפיתוח” לא ייצרו את החלב „המגיע” להם — ייצרו אותו אחרים.

המחלקה לבקר גיבשה את היעדים הבאים לשנה הקרובה:

1. המשך קידום „משקי הפיתוח” והבאתם ליחידות רווחיות וכלכליות העומדות ברשות עצמן.

1.1. במשק המשפחתי.

1.1.1. הבאת העדר להיקף מינימאלי של כ-30 פרות חולבות (במסגרת התכנון הארצי).

1.1.2. העלאת הרווחיות, בעיקר תוך שיפור ההישגים המקצועיים (תנובה ממוצעת של 5,300 ק"ג חלב לפרה לשנה), על-ידי השתתפות בתכנון ומעקב כלכלי ומקצועי שיטתי ומפורט ועל-ידי הדרכה צמודה.

1.1.3. הכשרת התנאים בכפר לפיתוח יחידות הרפת המשפחתיות ועזרה בניהול המשק על-ידי רכזי רפת כפריים, בעזרת ביקורת חלב, ייעול שיווק החלב וההתארגנות בכפר.

1.1.4. פיתוח שיטות לניהול הרפת הגדלה והגדולה.

1.1.5. הכשרת בעלי המשקים על-ידי קורסים וימי עיון בכפרים עצמם.

1.2. המשק השיתופי.

1.2.1. עריכת סיכומים מקצועיים וכלכליים חדשיים ותקופתיים כבסיס לבחינת השינויים

- 6.4. הפעלת מעקב אחר הפוריות.
7. טיפוח.
- 7.1. עדכון שיטות מבחני הפרים ובחינתן מחדש.
8. ייעול גידול היונקים ומניעת תחלואה ותמותה.
- 8.1. החזקה במבנים מתאימים ובתנאי סני-טציה וממשק ראויים.
- 8.2. הגמעה וגמילה לפי ההמלצות המקובלות.
- 8.3. שימוש מירבי בתחליפים ל"תחליפי חלב" — ניצול מלא של קולוסטרם, מי-גבינה ועוד.
- 8.4. דאגה להכשרת עובד קבוע שיתמחה ויתמסר לשלוחה (ברפת השיתופית).
9. ייעול גידול העגלות והזולתו וניצולן המלא.
- 9.1. הכוונת עגלות ועדפות לגידול מבכירות לייצוא ולהגדלת העדרים במשקי הפיתוח.
- 9.2. ריכוז גידול העגלות במשקים מתמחים, להם היכולת לגדלן בזול.
- 9.3. בחינת ההמלצות לגבי גיל ההזרעה הראשונה והתאמתן לתנאי הממשק השונים.
- 9.4. החזקת העגלות בקוראלי פתוחים באזור-רים בהם התנאים מתאימים לכך.
10. ייעול הגידול והפיטום של העגלים.
- 10.1. שיווק במשקל וגיל מתאימים.
- 10.2. ריכוז הגידול במשקים מתמחים.
- 10.3. יישום שיטות ההזנה הזולות והיעילות ביותר בתנאי כל משק ומשק (ראה סעיף 3).
- 10.4. הכשרת העובדים המתמחים בנושא זה.
11. קידום ההדרכה.
- 11.1. השתלמויות וקורסים.
- 11.2. הפעלת צוותים ו/או ועדות מקצועיות בנושאים מרכזיים בהשתתפות חוקרים, חקלאים ומדריכים. הנושאים: פוריות, הזנה, גידול השגר, פיתוח הרפת המשפחתית, ניהול עדרים גדולים, מבנים, מיכון ומיכון החליבה.
- 11.3. תצפיות במשקים בנושאים שונים.
- למרות שלא צפויה לנו שנה קלה, אין ספק שנוכל להוציא מתוק מעז, ואולי הקשיים יתרמו לכך, שבמאמץ משותף נגיע לרפת טובה יותר ויעילה יותר.
- בנימין לב,
ש.ה.מ., המחלקה לבקר
- מרבית תנובה ו/או לפרות הנמצאות בשיא תנובתן.
- 3.8. הכללת שקילת המזון המוגש ובדיקת הרכבו וטיבו כחלק משגרת העבודה.
- 3.9. פיתוח "מרכזי הזנה" ביישובים משפחתיים ושיתופיים.
4. פיתוח שיטות ואמצעים לממשק ולניהול הרפת הגדולה במשק המשפחתי והשיתופי.
- 4.1. פיתוח כלי-עזר לניהול הרפת — רישום ומעקב.
- 4.2. בחינת מיכון ומבנים מתאימים וגיבוש המלצות לגביהם.
- 4.3. חקר זמנים וביצועים לשם גיבוש המלצות עבודה וחלוקת העבודה.
- 4.4. גיבוש המלצות לגבי תכנון חצר המשק ולפתרון בעיות הניקוז, הביוב וזיהום הסביבה.
- 4.5. בחינת אפשרויות ההתמחות בשלוחות השונות (גידול עגלות, פיטום עגלים, פרות חלב).
- 4.6. הכשרת "מנהלי" רפת ומומחים לשלוחות השונות ברפת השיתופית הגדולה.
- 4.7. בחינת ציוד המיועד לשיפור ביקורת החלב וייעולה.
5. ממשק החליבה וייצור חלב שפיר (בשיתוף עם הרופאים הווטרינאריים, ה.מ.ב. והמחלבות).
- 5.1. בחינת "החידושים" האחרונים במיכון החליבה וגיבוש המלצות לגביהם — מסירי גביעים, פיפ-ליין, מכון חליבה מסתובב וכדומה.
- 5.2. גיבוש קריטרונים ואמצעים לייצור "חלב שפיר" ולהדרכה לשיפור טיב החלב.
- 5.3. מלחמה במחלות עטין.
6. שיפור הפוריות (בשיתוף עם מכוני ההזרעה, הרופאים הווטרינארים ומכוני המחקר).
- 6.1. הדרכה והמשך פיתוחן של שיטות למעקב ולרישום המחזור המיני של הפרות והעגלות.
- 6.2. בחינת אמצעי-עזר לגילוי דרישות (כריות צבע, גיר, פר ופרה שדיכים ועוד) והמלצות לשימוש בהם המותאמות לתנאי כל משק ומשק.
- 6.3. בחינת מועד ההזרעה הרצוי בתקופת הדרישה ומספר ההזרעות הדרושות.